

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: HE 149/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi ja siihen liittyvät laki- ja toimenpidealoitteet

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on yhdistänyt hallituksen esityksen laiksi lastensuojelulain muuttamisesta (HE 149/2025 vp.) käsittelyyn lakialoitteen LA 22/2024 sekä toimenpidealoitteet TPA 3/2023 vp, TPA 2/2025 vp, TPA 9/2025 vp sekä TPA 16-18/2025 vp.

Valiokunta on varannut mahdollisuuden täydentää 10.3.2026 antamaani kirjallista asiantuntijalausuntoani asian käsittelyyn yhdistettyjen laki- ja toimenpidealoitteiden osalta.

Esitän kunkin aloitteen osalta seuraavan.

Lakialoite LA 22/2024

Lakialoitteessa esitetään lastensuojelulakia muutettavaksi siten, että sijaishuollossa mahdollistetaan lyhytaikainen puhelimen käyttörajoitus ilman, että tätä varten olisi tehtävä erillistä päätöstä, laajennetaan lastensuojelulaitosten henkilökunnan mahdollisuuksia toteuttaa henkilötarkastuksia ja pidennetään laitoksen johtajan ja hyvinvointialueen päättämän liikkumisvapauden rajoittamisen enimmäisaikaa.

Voimassa oleva lastensuojelulain 65 §:n 3 momentin säännös mahdollistaa jo nykyään puhelimen haltuunoton lakialoitteessa kuvatuissa tilanteissa. Sen lisäksi voimassa oleva lastensuojelulaki antaa mahdollisuuden ottaa puhelin tai älylaitteet lyhytaikaisesti pois lapselta (ilman päätöksentekoa) öiseen aikaan, jos laitteet häiritsevät esimerkiksi lapsen yöunia tai koulunkäyntiä.

Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen mukaan (4 b §) lapselta voidaan ottaa pois ensinnäkin kasvatuksellisenä rajaamisena ja toisaalta sijaishuollossa myös rajoitustoimenpiteenä lapsen hallussa olevat mainitut laitteet mukaan lukien lapsen puhelin.

Kuten olen 10.3.2026 antamassani lausunnossa todennut 4 b §:n säännöstä tulisi kuitenkin täydentää siten, että poisottaminen voidaan tehdä **myös** tilanteissa, jossa laitteet vaarantavat lapsen oman tai toisen lapsen sijoituksen järjestämistä. Tällaisella muutoksella huomioitaisiin myös lakialoitteessa esitetty muutosesitys.

Lakialoitteessa esitetään haltuunottoa (poisottamista) koskevan päätöksenteon osalta, että päätöstä haltuunotosta ei tarvitse tehdä, jos kyse on lyhytaikaisesta, enintään 12 tuntia kestävästä, puhelimen käytön rajoittamisesta.

Tällainen haltuunottoa (poisottamista) koskeva lainsäädännössä asetettu määräaika, joka laukaisee päätöksentekovelvollisuuden, voisi merkitä, että aineiden ja esineiden (lakialoitteessa puhelin) poisottaminen olisi kestoaltaan aina maksimiajan pituinen, siitä voisi siis muodostua "minimi ja maksimi"- sääntö.

Sinänsä määräajan asettaminen selkeyttäisi päätöksentekovelvollisuutta, koska voimassa olevan lain ja hallituksen esityksen mukaan päätös on tehtävä "jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua". Pidän kuitenkin nykyistä ja ehdotettua sääntelyä lapsen oikeusturvakin huomioon ottaen riittävänä.

Lakialoitteessa on myös esitetty, että lastensuojelulain 11 luvun 66 §:n 1 momentti muutetaan siten, että henkilötarkastuksen tekemiseksi riittäisi "syy epäillä", että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä.

Hallituksen esityksen ja voimassa olevan lastensuojelulain henkilöntarkastusta koskevan säännöksen soveltamisen edellytyksenä henkilöntarkastuksen suorittamiselle on, että laitoksen henkilökunnalla on perusteltua syytä epäillä (yli 50 % todennäköisyys), että lapsella on vaatteissaan tai muutoin hallussaan pykälän tarkoittamia aineita tai esineitä.

Tällainen "perusteltu epäily", "todennäköisyys" ja "käyttäminen" jota siis pykälässä edellytetään, voi konkretisoida lapsen sen hetkisestä tai aikaisemmasta käyttäytymisestä tai lapsesta saaduista ilmoituksista viranomaisilta, lapsen vanhemmilta, näköhavainnoista tai esimerkiksi muilta sijoitetuilta lapsilta.

Mikäli kynnystä alennettaisiin lakialoitteessa esitetyin tavoin, voisi se johtaa suurella todennäköisyydellä rutiininomaisesti tehtäviin lapsen henkilöntarkastuksiin ja lapsen hallussa olevan omaisuuden tarkastamiin. Esimerkiksi oikeusasiamies on omassa valvontakäytännössään toistuvasti pitänyt tällaisia rutiininomaisia, laitoksen sääntöihin ja käytäntöihin perustuvia lapseen kohdistuvia tarkastuksia lastensuojelulain vastaisina.

Kyse henkilöntarkastuksessa on lapsen yksityisyyteen kohdistuvasta rajoitustoimenpiteestä, jonka toimeenpano edellyttää siis erityisiä syitä ja aina myös toimeenpanijaltaan harkintaa. Tämän takia lainsäädännössä ei tulisi sallia sellaisia menettelyjä, joiden perustetta ei voida käytännössä selvittää jälkikäteen ja jotka voivat johtaa käytännössä vakiintuvaan rutiinimenettelyyn.

Lakialoitteessa esitetään edelleen, että lastensuojelulain 11 luvun 69 §:n 2 momentti muutetaan siten, että lapsen liikkumisvapauden rajoittamisen lastensuojelulaitoksessa enimmäisaika pidennetään nykyisestä 7 vuorokaudesta 30 vuorokauteen. Lisäksi aloitteessa esitetään, että yhtäjaksoisesti rajoittaminen saisi jatkua enintään 90 vuorokautta nykyisen 30 vuorokauden sijaan.

Voimassa olevan lastensuojelulain 69 §:n mukaan laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi päättää lyhytaikaisesta yhteensä enintään seitsemän vuorokautta kestävästä

liikkumisvapauden rajoittamisesta. Jos rajoittamista on tarpeen jatkaa tai jos rajoitus alun perin määrätään seitsemää vuorokautta pidemmäksi ajaksi, rajoittamisesta tekee päätöksen hyvinvointialueella lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Voimassa oleva laki ei aseta estettä sille, että lapsen liikkumisvapautta rajoitetaan uudella päätöksellä sen jälkeen, kun aikaisemman päätöksen voimassaolo on lakannut.

Jos kuitenkin päätöksentekoon oikeutettu laitoksen työntekijä tekee peräkkäisiä päätöksiä lapsen liikkumisvapauden rajoittamisesta esimerkiksi siten, että päätösten välillä on yksi päivä eivätkä lapsen olosuhteet ole muuttuneet, on kyse lainvastaisesta määräaikojen kiertämisestä, päätöksenteon "ketjuttamisesta".

Sen sijaan, jos lapsen olosuhteet tai tilanne on muuttunut ja peruste rajoitukselle siis ei ole enää tosiasiassa sama kuin edellisessä voimassa olleessa päätöksessä, voidaan uusi päätös tehdä lastensuojelulain mainitun pykälän sitä estämättä.

Lakialoitteessa esitetyt määräajat liikkumisvapauden rajoittamiseksi ovat huomattavan pitkiä. On vaikea nähdä, että tällaisilla kestoilla poikkeuksellisen voimakkailla ja ajallisesti pitkillä rajoituksilla saataisiin parannettua sijaishuollon yksilöllistä laatua. Selvää myös on, että näin pitkäkestoisilla rajoituksilla puututaan olennaisesti lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen. Lisäksi tällainen liikkumisen rajoittaminen lähenisi EHO-jaksoa koskevia erityisiä rajoituksia.

Edellä sanotun johdosta lakialoitteen ei tulisi vaikuttaa hallituksen esityksen käsittelyyn.

Toimenpidealoite TPA 3/2023 vp

Toimenpidealoitteessa kiirehditään toimia lastensuojelulain kokonaisuudistukseksi ja erityisesti vaativan sijaishuollon määrittämiseksi.

Käsiteltävänä hallituksen esitys on hallitusohjelman mukaisesti ensimmäinen vaihe lastensuojelulain uudistamiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (valvontalaki) 4 §:n määritelmäsäännöksen 8 kohdan mukaan vaativaa sosiaalihoitoa tuottavalla palveluyksiköllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ympärivuorokautista palveluysikköä tai palveluysikköä, jossa tuotetaan palveluja sosiaalihoitolain 3 §:n 1 momentin 3 ja 6 kohdissa määritellyn mukaisesti erityistä tukea tarvitseville henkilöille tai palveluysikköä, jossa henkilökunnalta edellytetään laaja-alaista erityisosaamista tai jossa voidaan käyttää asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä.

Lastensuojelulaissa ei sen sijaan ole määritelty mitä tarkoitetaan esimerkiksi perustason-, erityistason- tai vaativan tason sijaishuollolla. Käytännössä aikaisemmin kuntien ja nyt hyvinvointialueiden kilpailutusten kautta kukin hyvinvointialue itse määrittää sijaishuollon hoidolliset ja ammatilliset tasot. Tämän takia perusteltua voisi olla, että lastensuojelulain uudistuksen toisessa vaiheessa lastensuojelulakiin otettaisiin näiltä osin selkeät määritelmäsäännökset.

Toimenpidealoite TPA 2/2025 vp

Toimenpidealoitteessa esitetään älypuhelinien ja muiden digilaitteiden käytön

rajoittamista sijaishuollossa sekä älypuhelin- ja muiden digilaitteiden käyttöä koskevien suositusten luomista.

Hallituksen esityksen 4 b § mahdollistaa lapsen puhelimen tai älylaitteen poisottamisen ja esityksen 4 a § niiden käytön rajaamisen. Toimenpidealoitteessa esitetty huoli äly- ja digilaitteiden käytön riskeistä ja vaikutuksista lapsen kasvuun ja kehitykseen on perusteltu.

Toimenpidealoitteessa on esitetty, että digilaitteiden käytöstä laadittaisiin erillinen suositus. Totean, että Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos on laatinut digisuositukset 0–13-vuotiaiden lasten osalta.

Jotta THL:n antama positiivinen ja perusteltu digisuositus tulisi toimenpidealoitteessa tarkoitettuun tavoin yleisemmin sovellettavaksi, voitaisiin hallituksen esityksen 4 b §:n 4 momentin ensimmäistä virkettä täydentää esimerkiksi seuraavasti.

Lisäksi lapselta on otettava pois lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, silloin kun niiden käytön tavanomainen rajaaminen ei ole riittävää ja, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia.

Toimenpidealoite TPA 9/2025 vp ja Toimenpidealoite TPA 16/2025 vp

Toimenpidealoitteessa (TPA 9/2025 vp) esitetään hatkanuorten etsimisen ja palauttamisen tehostamisesta laajentamalla lastensuojelulaitosten henkilöstön, vartijoiden sekä poliisin toimivaltuuksia.

Toimenpidealoitteessa esitetään (TPA 16/2025 vp) lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten suojelemista hatkaamistilanteissa ja ennakoidun puuttumisen mahdollistamista vaaratilanteiden estämiseksi.

Hallituksen esityksessä esitetään säädettäväksi lapsen etsintää, kiinniottoa ja virkaavun pyytämistä koskevat säännökset. Tältä osin ehdotetut säännökset näyttäisivät säätelevän niitä tilanteita, joita toimenpidealoitteissa on kuvattu. Viitataan kuitenkin 10.3.2026 valiokunnalle antamaan lausuntoon ja siellä esitettyyn mahdollisista muutosesityksistä po. pykäliin.

Totean vielä vartijan käyttämisestä ja toimivallasta seuraavan (TPA 9/2025 vp). Vartijan toimivalta – edes henkilökunnan pyynnöstä – ei ulotu sellaisiin lapseen kohdistuviin toimenpiteisiin, jotka on säädetty laitoksen henkilökunnan tai hyvinvointialueen toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan tehtäviksi. Toimivalta rajoitustoimenpiteisiin, lapsen etsintään ja kiinniottoon on lastensuojelulain mukaan annettu ainoastaan lastensuojelulaitoksen johtajalle tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla sekä hyvinvointialueen toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalle. Vartijat eivät siis saa osallistua toimenpiteisiin, joita voidaan pitää hoitona tai hoitoon liittyvinä tehtävinä, jotka on säädetty laitoksen hoitohenkilökunnan tai hyvinvointialueen viranhaltijan suoritettaviksi. Vartija ei siten saa osallistua lapsen kiinniottoon, kiinnipitoon, eikä suorittaa henkilöntarkastusta. Jos vartijaa tarvitaan, vartija toimii käytännössä vain henkilökunnan työskentelyn turvaajana.

Toimenpidealoitteissa on myös hyvin aiheellisesti korostettu *ennakoivien toimenpiteiden* merkitystä hatkaamiseen puuttumisessa.

Lastensuojelulain 61 b §:ssä on säädetty hyvää kohtelua koskevasta suunnitelmasta. Hyvää kohtelua koskevan suunnitelman tulee sisältää tiedot toimenpiteistä, joilla yksikössä asuvien lasten itsemääräämisoikeutta tuetaan, sekä tiedot sijaishuoltopaikan tavanomaiseen kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä. Sijaishuollossa olevilla lapsilla on oikeus tietää, minkälaisia sääntöjä ja käytäntöjä laitoksella on ja mihin ne perustuvat.

Hyvää kohtelua koskevaan suunnitelmaan tulee mm. sisällyttää, kuinka rajoitustoimenpiteiden käyttöön varaudutaan ja miten niitä on mahdollista toteuttaa niin, että itse rajoitustoimenpide ei aiheuta vaaraa sijoitetuille lapsille, henkilökunnalle tai ulkopuolisille.

Suunnitelmassa voitaisiin *varautua* myös lapsen hatkoihin, jolloin siinä voitaisiin esimerkiksi kuvata, mihin toimenpiteisiin laitoksen tulee ryhtyä, jos lapsi on luvattomasti poissa sijaishuoltopaikasta, miten lapsi saa tarvittaessa apua ollessaan hatkoilla (miten ja mihin hän voi olla yhteydessä) ja miten hän voi turvallisesti palata sijaishuoltopaikkaansa.

Tällainen kohta voitaisiin liittää 61 b §:n sisältämään luetteloon hyvää kohtelua koskevan suunnitelman sisällöstä esimerkiksi seuraavasti.

Hyvää kohtelua koskevan suunnitelman tulee sisältää tiedot:

xx) siitä, kuinka lapsille kerrotaan menettelyistä lapsen poistuessa luvatta sijaishuoltopaikasta ja lapsen mahdollisuuksista palata turvallisesti sijaishuoltopaikkaansa.

Olennaisen tärkeää on myös selvittää lapsen löytyessä ja häntä palautettaessa sijaishuoltopaikkaansa lapsen luvattoman poistumisen syyt yhdessä lapsen kanssa. Tällaisella *jälkikäteisellä* selvitysmenettelyllä voitaneen ehkäistä osaltaan mahdollisesti vastaisuudessa tapahtuvia hatkoja.

Tämän takia esityksen 69 a ja 69 d §:iin voitaisiin lisätä omat momentit esimerkiksi seuraavasti.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan on selvitettävä yhdessä lapsen ja tarvittaessa lapsen huoltajan ja vanhemman kanssa luvattomaan poistumisen syyt.

Tarvittaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvioitava lapsen kokonaistilanne, lapselle sopivan ja riittävän hoidon ja palvelujen tarve sekä vastaako sijaishuoltopaikan henkilöstön määrä ja osaaminen sekä tilat lapsen tarpeita.

Perhehoidon (69 d §) osalta em. toista kappaletta tulisi muotoilla esimerkiksi seuraavasti.

Tarvittaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvioitava lapsen kokonaistilanne, lapselle sopivan ja riittävän hoidon ja palvelujen tarve sekä vastaako perhehoitajan osaaminen sekä perhekodin tilat lapsen tarpeita.

Toimenpidealoite TPA 17/2025 vp

Toimenpidealoitteessa esitetään lastensuojelulain muuttamista siten, että lapselle ei

kertyisi käyttövaroja hatkassaoloajalta.

Lastensuojelulain mukaan alle 15-vuotiaalle lapselle käyttövaroja tulee maksaa hänen yksilöllistä tarvettaan vastaava määrä. Hyvin pienillä lapsilla kuukausittaisten käyttövarojen tarve voi olla vähäistä. Lapsen kasvaessa käyttövarojen määrän tarve vastaavasti kasvaa. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, on käyttövaroja maksettava vähintään kolmasosa elatustukilain mukaisen elatustuen määrästä (vuonna 2025 vähimmäismäärä oli 66,04 euroa).

Käyttövarojen tarkoituksena on opettaa lapselle oman rahan käyttöä, aivan kuten lapselle opetetaan rahankäyttöä kotonakin. Kysymys on taskurahan luonteisista varoista, joita lapsi saa käyttää haluamallaan tavalla.

Jos lapsi on karannut laitoksesta tai on luvatta sieltä poissa, käyttövarat voidaan maksaa lapselle vasta hänen palattuaan sijaishuoltopaikkaansa. Lapsen karkumatkan aikana sijaishuoltopaikalla tai sosiaalityöntekijällä ei ole tietoa lapsen olosuhteista tai edes siitä, että käyttövarat menevät lapselle.

Lapsen palatessa on käyttövarat mahdollista voimassa olevan 65 §:n ja esityksen 4 b §:n ja 65 §:n mukaisesti ottaa pois lapselta ja suorittaa käyttövarat lapselle tarvittaessa todennettujen lapsen tarpeiden mukaisesti.

Jos käyttövaroja ei maksettaisi lapsen hatkan ajalta, merkitsisi se käytännössä lapselle tulevaa seuraamusta luvattoman poissaolon johdosta. Sen sijaan pitäisi aina selvittää ne syyt, mitkä ovat hatkaamisen taustalla eikä niinkään pyrkiä rankaisemaan lasta. Lapsellahan saattaa olla hatkaamisen syynä aiheellinenkin ja ymmärrettävä syy, esimerkiksi pelko toisten sijoitettujen lasten käytöksestä, mielenterveydelliset seikat tai muu hänen henkilöönsä liittyvä syy.

Tällainen säännös merkitsisi myös sitä, että hyvin lyhytaikainen luvaton poissaolo (esimerkiksi alle vuorokausi) aiheuttaisi käyttövarojen pidättämisen. Säännös aiheuttaisi joka tapauksessa sijaishuoltopaikassa ja hyvinvointialueella hallinnollista työtä ja sen arviointia, täytyvätkö pidättämisen (käyttövarojen vähentämisen) perusteet.

Edellä mainituista syistä en pidä perusteltuna sitä, että lapsen luvaton poistuminen vaikuttaisi kuukausittaisten käyttövarojen määrään.

Toimenpidealoite TPA 18/2025 vp

Toimenpidealoitteessa esitetään, että sijaishuollon työntekijöillä olisi velvollisuus ja oikeus puuttua lasten tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön.

Käsiteltävään hallituksen esitykseen sisältyvät säännökset tupakkatuotteiden poisottamisesta (4 b §). Säännös esitetyssä muodossa ei mahdollista tai edellytä harkintaa, kuten aikaisemman pykälän (65 §:n 3 momentin tupakkatuotteiden haltuunotto) mukaan oli mahdollista (ks. myös aikaisempi 10.3.2026 antamani lausunto).

Esitetty säännös ei tarkoita, että painopiste olisi tupakkatuotteiden löytäminen ja niiden poisottaminen, vaan lasta tulisi kannustaa ja tukea tupakoinnin lopettamiseen. Sosiaalityöntekijän ja sijoituspaikan tulisi tässä tarkoituksessa huolehtia siitä, että lapsella on tosiasialliset mahdollisuudet tupakoinnin lopettamiseen. Mikäli lapsi

tarvitsee tupakan vieroituslääkettä, arvion siitä tekee lääkäri.

Sijoituspaikan tulee huolehtia myös siitä, ettei perhehoitaja tai laitoksen henkilökunta tupakoi tai käytä esimerkiksi nuuskaa perhekodissa tai laitosalueella. Perhehoitajan ja lastensuojelulaitoksen henkilökunnan antama lapsen sijoituksen toteuttamiseen liittyvä kasvatustyö antaa sijoitetulle lapselle esimerkkejä siitä, miten aikuiset eri tilanteissa käyttäytyvät. Tämän vuoksi lapsen hoitotyöstä vastaavien henkilöiden ja myös muiden sijoituspaikassa työskentelevien tulee toimia siten, että sijoitetut lapset voivat omaksua asiallisia käyttäytymismalleja ja hyviä tapoja.

Lopuksi

Olen 10.3.2026 antamassani lausunnossa esittänyt lukuisia muutos- ja täydennysehdotuksia hallituksen esityksen pykäläesityksiin.

Laki- ja toimenpidealoitteissa on esitetty myös vartenotettavia eräitä esityksiä, jotka voivat edellyttää tässä lausunnossani esittämiäni lisäyksiä varsinaisiin hallituksen esityksen sisältämiin pykäläesityksiin.

Helsingissä 31.3.2026

Tapio Rätty

OTK